

THE 1907 REBELLION AND THE IMAGE OF THE ORTHODOX CLERGY IN THE MEMOIRS OF ROMANO-CATHOLIC ARCHBISHOP RAYMUND NETZHAMMER

Claudiu Cotan

Assoc. Prof., PhD, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: During the last few years two of the most important works of one of the great prelates who served the Catholic communities of Romania, Raymund Netzhammer, Archbishop of Bucharest, were translated and printed in the Romanian language. The two books, Bishop in Romania and Raymund Netzhammer in Romania, in the footsteps of the local spirit, which comprise the memoirs of the archbishop and his reflections on the Romanian society, are important historical sources for understanding the great political events which changed the Romanians' destiny. Present in the full swing of the great political events, the Catholic Archbishop wrote a few pages on the great peasants' uprising of 1907. Moreover, the prelate's writings also present his conception on the role of the peasant in the Romanian society, on the image and authority of the Orthodox clergy in the middle of the faithful, and especially on the lack of reaction of the Orthodox hierarchs towards the violence the peasants came to commit at critical times. Although Raymund Netzhammer's writings have an obvious confessional character, praising the Catholic clergy and criticising, sometimes exaggeratedly, the Orthodox clergy, the information provided and presentation of the political atmosphere of the time are important for those who study the peasants' movements and uprisings in the Romanians' history. The present study presents the attitude of this Catholic archbishop on the Uprising of 1907 and the attitude of the Orthodox clergy faced with this uprising of the peasants.

Keywords: uprising, peasants, Orthodox priests, Catholic clergy, archbishop, politics, Holy Synod

Raymund Netzhammer s-a născut la 19 ianuarie 1862, în localitatea Erzingen din marele ducat Baden într-o familie de fermieri. În anul 1868 a început să învețe la școala elementară din Erzingen. Curând a intrat în mănăstirea benedictină de la Einsiedeln, unde și-a continuat pregătirea intelectuală. Renumita mănăstire avea un gimnaziu cu internat, o instituție de învățământ cunoscută în regiune. În 1880, la împlinirea majoratului a intrat ca novice în ordinul benedictin, iar în anul 1884 a fost călugărit luând numele de Raymund. A fost hirotonit preot la 5 septembrie 1886, la Einsiedeln. După absolvirea studiilor teologice a activat ca profesor de matematică, chimie și fizică la gimnaziul mănăstirii. Pentru un an a fost preot la Montreux, unde a învățat limba franceză. Raymund era pasionat de științele exacte și de descoperirile tehnice, dar și un iubitor al istoriei și arheologiei¹.

Pentru doi ani a activat ca profesor și director al Seminarului Catolic din București (1900-1902). Greutățile întâmpinate l-au determinat să părăsească România, fiind numit profesor și director economic la colegiul benedictin San Anselmo de pe Aventin din Roma. La scurt timp a fost promovat rector la Colegiului Pontifical Grec din Roma.

¹ Raymund Netzhammer, *Episcop în România*, vol. I, ediție realizată de Nikolaus Netzhammer și Krista Zach, trad. de George Guțu, Edit. Academiei Române, București, 2005, pp. 11-12.

La 3 iunie 1905, arhiepiscopul romano-catolic de București Francisc-Xaveriu von Hornstein a murit în Franța, papa Pius al X-lea numindu-l în postul rămas vacant pe Raymund. Deși acesta a acceptat cu greu noua demnitate, la 5 noiembrie 1905, a fost hirotonit episcop în biserica „Sfântul Anselm” din Roma, de către cardinalul Girolamo Maria Gotti, prefectul Congregației „De Propaganda Fide”. Raymund era un cunoscător al ritului liturgic bizantin și al istoriei Bisericii Ortodoxe.

La București, arhiepiscopul Netzhammer a mutat seminarul teologic în Palatul arhiepiscopal, iar în clădirea de lângă catedrala Sfântul Iosif a înființat o școală elementară și un gimnaziu. În anul 1906 a chemat la București ordinul monahal Surorile Sfântului Vincențiu de Paul, care a construit un sanatoriu. După câțiva ani a mărit școala Fraților Școlari „Sfântul Andrei” de pe strada Călărași, construind un gimnaziu. A înființat „Societatea Catolicilor” și a editat „Revista Catolică”, o publicație foarte apreciată. Pasionat de istorie și arheologie, dar și posesor al unei frumoase colecții numismatice, a fost ales membru al „Societății Numismatice Regale a României”. În anul 1913 a înființat revista de limbă germană „Bukarester Katholisches Sonntagsblatt”, conducerea acestei reviste încredințând-o lui Carol Auner.

Evenimentele Primului Război Mondial l-au prins în România, fiind unul dintre martorii intrării trupelor germane în București. În cei doi ani de ocupație germană a dus o activitate de prozelitism față de românii ortodocși cărora, a încercat prin intermediul autorităților germane, să le impună calendarul gregorian și prăznuirea Paștelui la aceeași dată². Pentru relațiile politice pe care le-a avut cu August von Mackensen a fost criticat de politicienii români. Netzhammer a intrat în conflict cu statul român din cauza protestelor sale repetate față de confiscarea unor imobile ale Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București. Mai mult, după exproprierea Episcopiei Romano-Catolice din Timișoara făcută în 1921 de autoritățile române și după acuzațiile pe care le-a adus statului că ducea o politică de românizare în Banat, a fost forțat, la solicitarea papei Pius al XI-lea, să demisioneze. S-a retras în Elveția ca arhiepiscop titular de Anazarbus, iar după câțiva ani de ședere la mănăstirea din Einsiedeln, s-a mutat pe insula Werd din orașul Stein am Rhein, unde a murit la 18 septembrie 1945.

Raymund Netzhammer a fost arhiepiscopul romano catolic de București în perioada anilor 1905-1924 și o personalitate însemnată în lumea culturală și politică bucureșteană. Ierarhul catolic a fost un apropiat al multor politicieni și al unor mari personalități românești. De asemenea, prin chemarea sa religioasă, a fost un confident al regilor Carol I și Ferdinand³. Cele două decenii pe care le-a petrecut în mijlocul românilor și evenimentele politice majore pe care le-a trăit la București și pe care le-a consemnat în memoriile sale, l-au transformat pe marele ierarh într-o sursă istorică importantă pentru înțelegerea vieții politice din România de la începutul secolului al XX-lea. Astfel, consemnările sale despre marea răscoală din 1907 și mai cu seamă părerile sale despre implicarea clerului ortodox în revolta țăranilor sunt importante.

²Vezi Claudiu Cotan, *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*, Edit Universitară, București, 2015.

³Raymund Netzhammer, *Episcop în România*, p. 20.

Se cunoaște faptul că răscoala a izbucnit, la 8 februarie 1907, pe moșia comunei Flămânzi din județul Botoșani, arendată de Mochi Fischer, care alcătuisese în nordul Moldovei un adevărat trust arendașesc. Despre arendași și viața grea dusă de țărani mărturisea și Raymund Netzhammer: „Nici o altă nenorocire mai mare nu s-a abătut asupra Regatului României, de la proclamarea sa și până astăzi, precum răscoalele țărănești din această primăvară. La începutul lunii martie s-au arătat în câteva sate din Moldova primele scântei ale înspăimântătorului pârjol. De decenii, cei mai mulți dintre marii proprietari de pământ obișnuiau să-și de moșiile în arendă unor evrei de la care obțineau venituri mari. În unele județe aproape tot pământul arendabil a ajuns încetul cu încetul în mâinile a câtorva, puțini evrei, care cu multă dibăcie au știut să-și țesească mrejele. Acești mari arendași au dat mai departe pământul în arendă altora, iar abia acești arendași mai mici au încheiat învoieli cu țărani. Pentru a impune o arendă cât mai mare și a scoate astfel un câștig net cât mai frumos de pe urma pământurilor, țăranul trebuia să fie constrâns la niște învoieli cât se poate de dezavantajoase. Și pentru că iarna țăranul se împrumută de la boier sau de la arendaș în contul muncii ce trebuie îndeplinite vara, aceștia din urmă au un mijloc îngrozitor la dispoziție pentru a-l chinui pe bietul om cu dobânzile mari”⁴. Izbucnirea răscoalei în timpul pregătirii pământului pentru cultivat amenința populația cu instaurarea foametei. Lipsa hranei și sărăcia din lumea satelor, unde un procent ridicat dintre țărani trăiau în bordee, care de cele mai multe ori nu aveau decât o cameră, au fost cauzele concrete ale declanșării revoltei. La aceste lipsuri se adăugau și viciile ce stăpâneau pe mulți țărani, în special alcoolismul, care aducea la rândul său o și mai mare sărăcire a unei părți din țărănimie. Interesant este faptul că între cauzele revoltei a fost consemnată inclusiv trăirea religioasă a țăranilor români legați sufletește de tradițiile ortodoxe. Unii medici considerau că ținerea posturilor și lipsa hranei duceau la imposibilitatea țăranilor de a avea un randament crescut al muncii. Medicii timpului afirmau că numărul mare de zile de post din timpul anului ar fi instalat o sărăcie endemică în mediul rural. Ion Ionescu de la Brad pomenea în însemnările sale despre sărăcia și foamea din satele românești: „Mai jumătate din zilele anului românul postește; și ce post? Legume fierte și mămăligă: un regim vegetal înadins comandat pentru a slăbi puterile, a mortifica corpul! Câți inși postesc mâncând numai mămăligă cu ceapă sau oțet sau mujdei, adică oțet în care s-a pisat usturoi! Castraveții acri și varza murată în sare joacă un rol însemnat în mâncarea de post a omului muncitor. Dar, și când mănâncă de dulce, el tot mai mult postește în înțelesul popoarelor occidentale; căci el mănâncă ouă, lapte și brânză. Cu un ou muncitorul nostru face un prânz”⁵. Din cauza tulburărilor și a lipsei de hrană din primăvara anului 1907, Sfântul Sinod a îngăduit pentru cei care se găseau în sărăcie să nu mai postească până la marea sărbătoare a Sfințelor Paști. Cei care nu aveau mâncare de post puteau mânca orice, chiar și carne⁶. De această decizie va ține cont Sfântul Sinod și în februarie 1917 când, din cauza războiului, a dat aceeași îngăduință credincioșilor.

⁴Raymund Netzhammer în *România, pe urmele spiritului locului*, coordonator Violeta Barbu, Nikolaus Netzhammer, Edit. Academiei Române, București, 2014, p. 112.

⁵ Constantin Bărbulescu, *România medicilor. Medici, țărani și igiena rurală în România de la 1860 la 1910*, Edit. Humanitas, București, 2015, p. 124.

⁶ Arhiva Sfântului Sinod, Dosar nr. 115/1907, f. 18-20; f. 41, f. 49-50, f. 73-76; f. 445; f. 559-560.

Sărăcia din satele românești a constituit fără îndoială una dintre cauzele majore ale răspândirii răscoalei, care din nordul Moldovei a ajuns cu repezicune până în cele mai sărace sate din județul Mehedinți. Răscoala stăpânea satele din Câmpia Română la jumătatea lunii martie, iar de aici a cuprins și localitățile din Oltenia. La început, autoritățile statului nu au reacționat, chiar dacă răsculații au distruse casele și gospodăriile unor arendași evrei sau prăvăliile acestora din câteva târguri. Când au fost devastate bunurile proprietarilor români, statul a intervenit, dar prea târziu pentru ca răscoala să fie oprită cu ușurință⁷.

Anul 1907 a fost unul greu pentru toți românii: „Și a fost o jertfă groaznică la noi în 1907, când țărani au mers cu pieptul deschis înaintea armatei, care apăra o stare de lucruri răzimată pe o veche nedreptate... Și dacă este ticăloasă țara care nu cruță sângele fiilor săi, atunci când poate să-l cruțe, este cu mult mai ticăloasă țara aceea care lasă ca sângele acela să curgă fără ca din el măcar să răsără semănătura unui viitor mai fericit...”⁸. Numărul țărănilor uciși nu este cunoscut cu exactitate. Pe lângă cei uciși, mulți țărani au fost arestați, aruncați în temnițe și judecați cu duritate. Cuvintele lui Nicolae Iorga despre sângeroasa răscoală și traiul inuman dus cu stoicism de țărani români sunt ecoul peste veacuri al unui trist eveniment din istoria românilor: „Să-i ierte Dumnezeu (pe țărani) pentru câtă muncă de robi au muncit, pentru ce trai de dobitoace nenorocite au dus, pentru câtă înșelare au suferit... Să-i ierte Dumnezeu pe ostașii care, de frica poruncii, au împușcat pe frații lor, cel mai greu păcat ce poate împovăra o inimă omenească. Să nu ierte Dumnezeu pe străinul fără inimă, care a stors vraga a sute de ani și astăzi vrea și sângele, pe stricătorii pământului, pe risipitorii gospodăriilor, pe ticăloșitorii oamenilor, pe pângăritorii femeilor; să nu ierte Dumnezeu pe ciocoimea obraznică și proastă... Să nu ierte Dumnezeu pe cârmuitorii neghiobi sau vânduți, înaintea căroră, cufundați în orgii bugetare, fumează acest sânge nevinovat... În vecii vecilor, cât va mai dăinui suflarea românească pe acest pământ, să nu-i ierte Dumnezeu pe netrebnicii și făcătorii de rele. Să fie în casa lor atâta belșug cât în bordeiele celor care au murit...”⁹. Nu doar țărani au cunoscut viața grea din satele sărace, ci și preoții ortodocși care de multe ori au trăit aceleași greutăți ca cele ale păstorilor lor. Câțiva preoți au plătit cu viața participarea directă la mișcarea țărănească. În zilele răscoalei au fost uciși de soldații armatei române trei preoți: Nicolae Crăineanu din Gavardenița, Alexandru Popescu din Corcova și Ioan Podeanu din Podul Grosului, localități din județul Mehedinți¹⁰.

Zeci de preoți s-au alăturat răscoalei sau au îndemnat la revoltă pe țărani. În fruntea țărănilor din Flămânzi s-a aflat preotul Toma Săvescu. În județul Romanați cunoaștem pe preoții Ion Popescu din Popânzălești, Dumitru Ionescu din Câmpeni, Marin Ionescu din Drăghiceni, care au fost bătuți și aruncați în temniță sub învinuirea că au participat la revolte. În Șerboieni - Argeș, preotul Ioan Șerboianu și fiul său Constantin, student la Facultatea de Teologie din București, au fost arestați împreună cu peste 40 de țărani și învinuiți că i-au instigat pe țărani la răscoală. Preotul D. Tecuceanu din satul Bâșcoveni - județul Vlașca a fost arestat și închis la Giurgiu ca urmare a acuzației arendașului moșiei Seminarului „Nifon Mitropolitul”, care în ura sa față de preot încă îl aducea la judecată în luna august 1907. Ura

⁷Raymund Netzhammer în *România, pe urmele spiritului locului*, p. 112.

⁸Nicolae Iorga, *Discursuri parlamentare*, vol. I, partea 1, București, 1939, p. 45.

⁹N. Iorga, „Dumnezeu să-i ierte”, în *Neamul Românesc*, I (1907), nr. 87 din 8 martie, pp. 531-532.

¹⁰Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe*, vol. III, Edit. Trinitas, Iași, 2008, p. 315.

față de răsculați și față de preoți se observă și în cazul preotului Sachelarie Popescu din comuna Popânzălești - județul Romanați, acuzat de proprietarul moșiei Tache Nicolau și arendașul Aurel Mărculescu pe baza unor mărturii mincinoase. De altfel, atât învățătorul cât și preotul acționaseră în judecată pe proprietar și arendaș pentru acapararea loturilor de pământ date în folosință școlii și bisericii. Preotul D. Ionescu din Câmpeni - județul Romanați, colaborator la revista țărănească „Vorbe bune” și la ziarul „Țărăncuța”, ce apăreau la Balș, a fost arestat ca urmare a activității publicistice ce supărase pe moșierii și arendașii din județ. Mulți alți preoți au suferit bătăi, arestări, insulte sau au ajuns în fața justiției sub diferite învinuiri. Suferințe asemănătoare au îndurat și cântăreții bisericești¹¹. Presa timpului a comentat pe larg evenimentele răscoalei și chiar participarea clerului ortodox la mișcările țărănești. Unele ziare au salutat înăbușirea răscoalei și arestarea învățătorilor și a preoților ce au încurajat sau au condus revoltele țăranilor.

Anchetele efectuate la seminariile teologice „Nifon Mitropolitul” din București și „Veniamin Costache” din Iași au dovedit solidaritatea elevilor seminariști cu răsculații. De altfel, majoritatea seminariștilor ortodocși proveneau din zona rurală. La Seminarul „Nifon Mitropolitul” ancheta în rândul seminariștilor a fost făcută de profesorul Constantin Banu din proprie inițiativă¹², iar publicarea ei a stârnit o vie dezbatere, uneori extrem de critică la adresa tinerilor teologi. La Seminarul „Veniamin Costache” din Iași cercetarea a fost întreprinsă de profesorul C. V. Praja, și, deși a fost făcută după vacanța de Paști (14-28 aprilie 1907), rezultatele acesteia au fost asemănătoare cu cea făcută la seminarul din București. Tinerii seminariști considerau ca legitime solicitările țăranilor și aprobau răscoala.

În aceste momente tensionate ce tulburau societatea românească, arhiepiscopul romano-catolic Raymund Netzhammer a publicat un articol în care susținea și laudă intervenția armată împotriva răsculaților, ca și atitudinea guvernului liberal, dar critică Biserica Ortodoxă pentru lipsa de reacție. Articolul a produs o vie dezbatere în cercurile politice unde arhiepiscopul catolic a fost învinuit că ar ataca Biserica Ortodoxă. În memoriile sale, prelatul catolic a încercat, legat de momentul acestei răscoale, să prezinte implicarea clerului catolic în stoparea revoltelor țăranilor, cu rezultate bune ca rod al autorității de care aceștia se bucurau în satele catolice din Moldova, spre deosebire de satele unde preoții ortodocși nu au fost ascultați de răsculați și unde nu au putut să-i oprească pe aceștia de la distrugeri și de la ruinarea moșiilor boierești.

În momentul izbucnirii răscoalei, mitropolii și episcopii ortodocși erau în București, unde luau parte la lucrările Senatului, ca membri de drept. Arhiepiscopul catolic de București afirma în articolul său că pe când episcopul catolic de la Iași a emis la 23 martie o circulară clerului catolic pentru combaterea agitațiilor în satele catolice din Moldova, ierarhii ortodocși nu au luat nicio măsură pentru liniștirea răsculaților¹³. Netzhammer precizează că abia în urma demersului noului guvern, mitropolitul primat s-a alăturat deciziilor noului guvern. La 28 martie 1907, într-o circulară a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii publice, alcătuită de

¹¹ Al. I. Ciurea, „50 de ani de la Răscoala din 1907”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXV, nr.3-4, 1957, pp.267-268.

¹² Constantin Banu, „O anchetă într-un Seminar”, în *Revista Generală a Învățământului*, an II (1907), nr.10, 1 mai, pp. 673-683.

¹³ *Raymund Netzhammer în România, pe urmele spiritului locului*, p. 113.

Spiru Haret, s-a cerut preoților de la sate să-și dea silința pentru restabilirea liniștii printre țărani: „Mare și grea nenorocire a căzut peste noi... Datoria aceasta o aveți cu deosebire voi, păstori ai turmei lui Hristos, și noi, învățători ai neamului, căci frații noștri săteni numai de la voi pot auzi cuvântul cel bun, numai de la voi pot primi lumina cea adevărată.

Faceți să înceteze lupta între frați. Faceți-i să înțeleagă că cu focul și cu arma nu se poate îndrepta țara, ci din contră, i se pregătește pieirea...

Și noi am luat măsuri ca de îndată să se ușureze dările pentru săteni, și să li se ușureze mult învoielile pentru muncă, și să se facă judecători care să le judece păsurile și să le dea dreptate, și ca nimeni să nu mai poată ține în arendă mai mult de două moșii, și să se ajute băncile sătești, ca să se desființeze camăta, și să se ajute sătenii când vor găsi pământ de cumpărat sau de luat în arendă, iar moșiile Statului și ale așezămintelor publice să nu se mai dea în arendă la alții ci să fie căutate numai de Stat sau de așezămintele acelea, muncindu-le cu sătenii, ori să fie arendate la săteni...Voi, preoții, trageți clopotele de la biserici, îmbrăcați-vă în sfintele veșminte, luați în mână crucea și evanghelia, ca să se adune poporul, și vorbiți-i și voi, și învățătorii, și faceți să intre pacea și dragostea între oameni, și să piară duhul cel rău dintre ei. Aceasta este chemarea voastră, și mare răspundere veți avea înaintea lui Dumnezeu și oamenilor dacă nu o veți îndeplini”. Documentul semnat de Spiru Haret, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, avea adăugate și semnăturile membrilor Sfântului Sinod¹⁴. Netzhammer a afirmat că episcopii ortodocși au semnat cu greu scrisoarea circulară expediată preoților¹⁵. În schimb, prelatul catolic a lăudat inițiativa episcopului ortodox Gherasim de Roman care într-o dură circulară ceruse preoților să nu se implice în susținerea răscoalei: „Fiți cumiți, și Dumnezeu are să vă bagloslovească, iar de nu veți fi cumiți și vă veți apuca de tulburări, să faceți rușine Neamului și Bisericii, atunci să știți că dați peste mine, și ce pot să vă fac, vă fac. Nu pot să am împărtășire duhovnicească cu omul care se răsvrătește împotriva ordinii de stat; să știți dacă muriți ca răsculați nu veți fi îngropați creștinește, ci ca dobitoace”¹⁶. Arhiepiscopul catolic preciza că mitropolitul primat a avut un ton moderat în combaterea răscoalei. Acesta a cerut ca în cadul Sfintei Liturghii să fie rostite câteva cereri și o rugăciune la sfârșitul acesteia pentru instaurarea păcii între români¹⁷. Judecând astăzi atitudinea ierarhilor ortodocși putem să observăm faptul că aceștia știau de implicarea preoților în revoltă și de viața grea pe care o ducea clerul ortodox din satele sărace din Moldova și Oltenia. Sfântul Sinod conștientiza că o condamnare a răsculaților însemna și condamnarea unor preoți. Îndrumările date de circulara Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice pe care era și semnătura mitropolitul primat au fost urmate de preoții din sate: „Efectele pozitive ale dispoziției mitropolitane nu se lăsară mult așteptate. Anume în eparhia mitropolitană a Bucurștilor, în principal în județele Vlașca și Teleorman, unde sângele românesc este tare amestecat cu cel slav, avură loc cele mai mari frământări și neomenii. Dar numaidecât ziarele arătară că ici-colo într-un sat sau altul preoții adunară poporul și-l îndrumară către respectarea liniștii și a legii și în genunchi - ceea ce așa cum se

¹⁴ „Către toți cucernicii preoți și către toți învățătorii din comunele rurale”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XXX (1906-1907), pp. 1406-1409.

¹⁵Raymund Netzhammer în *România, pe urmele spiritului locului*, p. 114.

¹⁶Raymund Netzhammer în *România, pe urmele spiritului locului*, p. 115.

¹⁷Raymund Netzhammer în *România, pe urmele spiritului locului*, p. 115.

*știe după ritualul oriental se întâmplă numai cu totul excepțional - ținură rugăciuni mișcătoare al căror conținut fu reprodus în presă de câteva ori*¹⁸. În multe sate preoții au contribuit mult la potolirea răsculaților: „S-a afirmat că în multe județe răsculate mai mult de jumătate din preoți nu și-ar fi făcut datoria, ba chiar că ar fi sprijinit în fapt răsculații și opera lor de distrugere. Astfel de informații trebuie, bineînțeles, privite cu multă precauție și dacă nu am aminti și nu am recunoaște și că în multe locuri clerul ortodox a contribuit într-o măsură hotărâtoare la liniștirea capetelor înfierbântate, ar însemna să-i facem o mare nedreptate. Un căpitan, care trei săptămâni trecuse prin tot județul Ialomița cu 150 de oameni, raporta, de exemplu, că cea mai mare bunăvoință a găsit-o la preoți și că ajutorului lor le datorează faptul că nu a trebuit să tragă niciun foc de armă. Pentru a face dreptate clerului, ministrul de acum al cultelor, Haret, a trimis o dispoziție către toți prefecții, prin care cere acestora să-i trimită rapoarte detaliate despre atitudinea preoților în timpul rășcoalei”¹⁹.

Se pare că în unele sate, țărani ar fi jurat pe Sfânta Cruce și pe Sfânta Evanghelie înaintea preoților că vor urma pe capii revoltei și nu vor trăda idealurile rășcoalei. În unele ziare se afirma că din cauza jurămintelor făcute, răsculații își urmau căpeteniile, fiindu-le frică să nu primească pedepsa lui Dumnezeu pentru încălcarea legământului făcut, mai totdeauna în biserici în prezența preoților care se pare că săvârșeau și o slujbă în asemenea momente. În această situație a intervenit mitropolitul primat care, printr-o circulară publicată în ziare, a dezlegat pe țărani de jurământul depus, îndemnând la potolirea rășcoalei.

Arhiepiscopul Netzhammer face în memoriile sale o paralelă între autoritatea de care se bucurau preoții catolici în parohiile lor și clerul ortodox, cu o critică evidentă la adresa preoților ortodocși care nu au reușit să-i controleze pe credincioșii lor rășculați. Spre deosebire de clerul ortodox care, după părerea lui Netzhammer, nu se bucura de autoritate în rândul păstoriților, preoții catolici au fost ascultați de credincioșii lor: „Ce impresie plăcută a făcut raportul preotului catolic din Huși către episcopul său, raport care a fost publicat și de presă! Prin intervenția sa energică și prin aprinsele sale cuvântări în limba română, acest franciscan german a ținut în frâu atât pe oamenii din parohia sa, cât și pe cei din vecinătate încât a primit laude din partea prefectului județului. Mulțumită influenței preotului, nu se poate nimeni plânge de acte de violență în satele catolice”²⁰. De critica ierarhului catolic nu a scăpat nici episcopatul ortodox, învinuit că era mult prea izolat de preoții de la sate și de credincioși: „Ni s-a oferit ca explicație faptul că înalții prelați nu au nici o legătură nici cu clerul inferior de la țară și cu atât mai puțin cu poporul simplu. În timpurile noastre cu înclinare puternic democratică, episcopii ortodocși ai țării vor trebui totuși, încetul cu încetul, să răspundă nevoii de a cunoaște cu proprii ochi situația și nevoile clerului și poporului și să se apropie de aceștia, din când în când cel puțin, prin cuvântul scris și rostit”²¹. Critica ierarhului catolic are și unele adevăruri, căci exista o ruptură între episcopatul ortodox și preoții din parohiile sărace. De asemenea, în multe localități, preoții ortodocși se limitau la săvârșirea slujbelor religioase fără a dezvolta o activitate de catehizare

¹⁸Raymund Netzhammer în *România, pe urmele spiritului locului*, p. 115.

¹⁹Raymund Netzhammer în *România, pe urmele spiritului locului*, p. 117.

²⁰Raymund Netzhammer în *România, pe urmele spiritului locului*, p. 118.

²¹Raymund Netzhammer în *România, pe urmele spiritului locului*, p. 119.

și de îndrumare duhovnicească. Lumea satului românesc era stăpânită de tradiții și superstiții care de multe ori nu aveau legătură cu trăirea ortodoxă.

În timpul Primului Război Mondial, promisiunea împrumutării țăranilor a fost reluată în discursurile politice, devenind și una dintre țintele politice ale regelui Ferdinand. Mitropolitul Pimen al Moldovei, un important susținător al României în timpul războiului, a rostit în Senat câteva discursuri politice în favoarea îmbunătățirii statutului social al locuitorilor rurali, care nu se putea face decât prin împrumutarea țăranilor²². Reforma agrară care a urmat războiului a îmbunătățit serios viața țăranimii românești, cu toate că unele cauze ale declanșării Răscoalei din 1907 nu au fost înlăturate total. Viața țăranului român a continuat să fie una dificilă comparativ cu cea dusă de locuitorii satelor din vestul Europei.

BIBLIOGRAPHY:

- Arhiva Sfântului Sinod, Dosar nr. 115/1907, f. 18-20; f. 41, f. 49-50, f. 73-76; f. 445; f. 559-560.
- Banu, Constantin, „O anchetă într-un Seminar”, în Revista Generală a Învățământului, an II (1907), nr.10, 1 mai, pp. 673-683.
- Bărbulescu, Constantin, România medicilor. Medici, țărani și igiena rurală în România de la 1860 la 1910, Edit. Humanitas, București, 2015.
- „Către toți cucernicii preoți și către toți învățătorii din comunele rurale”, în Biserica Ortodoxă Română, anul XXX (1906-1907), pp. 1406-1409.
- Ciurea I. Al., „50 de ani de la Răscoala din 1907”, în Biserica Ortodoxă Română, anul LXXV, nr. 3-4, 1957, pp. 267-268.
- Cotan, Claudiu, Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial, Edit. Universitară, București, 2015.
- Iorga, Nicolae, Discursuri parlamentare, vol. I, partea 1, București, 1939.
- Iorga, Nicolae, „Dumnezeu să-i ierte”, în Neamul Românesc, I (1907), nr. 87 din 8 martie, pp. 531-532.
- Netzhammer, Raymund, Episcop în România, vol. I, ediție realizată de Nikolaus Netzhammer și Krista Zach, trad. de George Guțu, Edit. Academiei Române, București, 2005.
- Păcurariu, Mircea, Istoria Bisericii Ortodoxe, vol. III, Edit. Trinitas, Iași, 2008.
- Pimen, Mitropolitul Moldovei, Discursul la legea Exproprierii și votul universal în Senat, Iași, 1918.
- Raymund Netzhammer în România, pe urmele spiritului locului, coordonator Violeta Barbu, Nikolaus Netzhammer, Edit. Academiei Române, București, 2014.

²² Vezi Pimen, Mitropolitul Moldovei, *Discursul la legea Exproprierii și votul universal în Senat*, Iași, 1918.